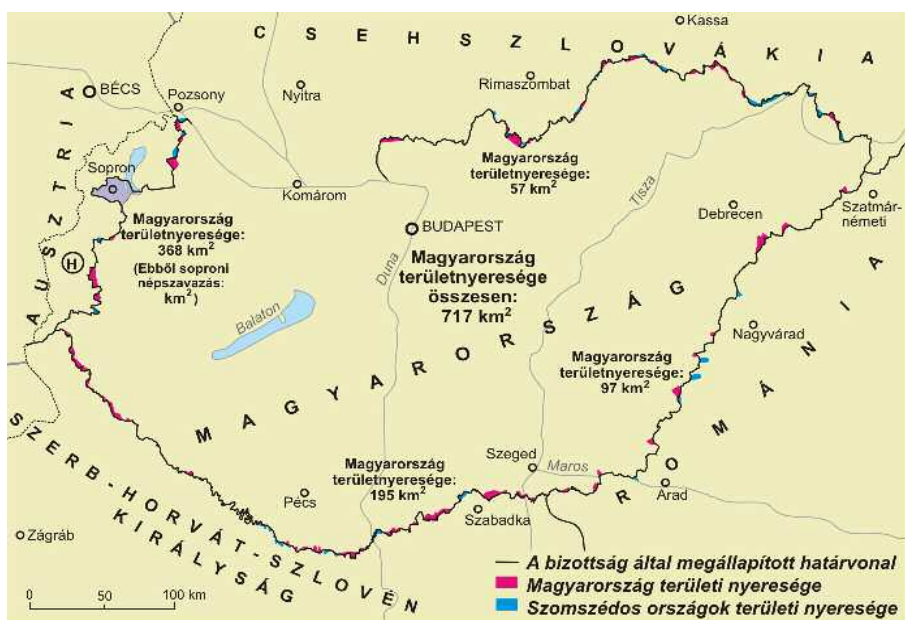

Kettévágott települések

KOMÁROM, SÁTORALJAÚJHELY, SZABADKA

A Trianon-kérdés szakirodalmában előkelő helyet foglal el a határrendezések kérdésköre és ezen belül a határ által kettévágott (vagy megcsonkított) települések sorsa. Az ilyen jellegű könyv- és tanulmányrengetegben azonban alig található olyan, amely a népesség megoszlásának konkrét számszerűségével foglalkozna. A források alapján megállapítható, hogy a határváltozások jóval száz feletti esetben érinthették a települések lakosságszámát is. Az alábbiakban négy kisebb terület mutatok be mintának: egyet a néha nem is olyan könnyen áttekinthető helyzet illusztrálására, egyet a klasszikus vasúti érdekelttségű elcsatolásra, kettőt pedig azért, mert ezek voltak a legjelentősebbek.

Az 1920. június 4-én Trianonban aláírt békeszerződés 27. és 28. cikkelyei nagy általánosságban írták le Magyarország új határvonalát. Ennek részletes megállapítását a békeszerződés 29. cikke a bizottságokra bízta, amelyek a szövetséges és társult hatalmak, valamint az érdekelt államok képviselőiből álltak fel. A tényleges terepbejárási és bizottsági munkálatok végül 1921–23 között zajlottak le – számos esetben és helyszínen meglehetősen feszült légkörben. Ám hiába volt az óriási ellenszél, a határ-megállapító bizottságok magyar tag-

jai meglehetősen jó eredményeket értek el.

Közismert, hogy Sopron és a körülötte fekvő 8 falu az 1921-es népszavazás eredményeképpen Magyarországon maradt, de az osztrák határszakaszon történt egy másik, hasonló eredménnyel járó, mára szinte elfeledett népszavazás is! A Vas vármegye szombathelyi járásában kitört zendülés, illetve tiltakozás nyomán az eredetileg Ausztriának ítélt területrezen tíz, főleg németek és horvátok lakta falu – Felsőcsatár (akkor még Alsó- és Felsőcsatár), Horvátlövő, Narda (akkor még

Kis- és Nagynarda), Ólmod, Pornóapáti, Szentpéterfa, Vaskeresztes (akkor még Német- és Magyarkeresztes) – az osztrák fennhatóság alatt 1923. január 10. és március 9. között megtartott népszavazás után átkerült Magyarországhoz, s Szentpéterfa ezzel kiérdemelte a „leghűségesebb magyar község” címet. Cserébe viszont Magyarország lemondott a németek lakta Rendek és Rótfalva községekről.

Hosszas viták és csatározások után a Salgótarján melletti Somoskő is kiharcolta, hogy 1924-ben visszakerüljön Magyarországhoz.

A községek kettéválasztásakor a kisebb, általában alig lakott településeket más településekhez csatolták, a jelentősebb lakosságú leválasztott településrészek azonban a határ mindkét oldalán számos esetben önálló települések lettek: például ettől kezdve volt Nagylak Romániában és Magyarországon is (!), Nagyszalontából pedig az itt maradt rész ugyanezen a néven 1924-től önálló község lett, majd 1940-től a neve Újszalonta lett, mert az eredeti Nagyszalonta is visszakerült 1938–44 között. Nem messze ettől a Romániához került Ottlakából itt maradt (1133 lakossal) Medgyespuszta „exklávé” [azaz területileg az anyaközséggel nem érintkező, attól távolabb található településrész] 1928-ig Medgyesegyházához tartozott, majd Pusztaszentlaka néven önálló községgé vált.

DUNASZIGET KÖRNYÉKE

A csallóközi települések közül meglehetősen soknak nagyon apró részei magyar oldalon maradtak, ezekből alakultak 1921-ben és lettek önállóak:

- ✿ Cikolasziget: 627 fő Vajkától (Cikolasziget 335, Galambosziget 113, Nagysziget 121, Nyárassziget 23) és 35 fő Súlytól (Öregsziget);
- ✿ Sérfenyősziget: 397 fő Keszölcéből;
- ✿ Doborgaszsziget: 198 fő Doborgasztól, 1927-ben Sérfenyőszigethez csatolták;
- ✿ Tejfalusziget: 201 fő (Tejfalutól 172, Csölösztőtől 29), de 1927-ben Dunakiliti része lett.
- ✿ Rajkához került 24 fő: 22 Somorjától és 2 Gutortól, de utóbbi rész 1947-ben Dunacsúnnal együtt átkerült Csehszlovákiához.
- ✿ Cikolasziget és Sérfenyősziget Dunasziget néven egyesült 1969-ben.

KOMÁROM

Komárom területének és lakosságának nagyobb része Csehszlovákiához került, Magyarországon pedig csak a rév, a vasútállomás és egy ipartelep, valamint Pusztamonostor külterület maradt. Csehszlovákiához került 19 391 fő, ebből 17 088 magyar, és Magyarországnál maradt 2946 fő (2836 magyar). Az itt maradt részt már 1919-ben Komáromújváros néven törvényhatósági jogú várossá nyilvánították és idecsatolták Szőnytől a szinte teljesen magyar anyanyelvű, 577 fős Kiszőnytelepet, hogy a város súlyát növeljék. Az újraegyesítési törekvés kinyilvánítása céljából 1923-tól Komárom lett a város neve.

Jelentős ipari fejlesztések és közlekedési csomóponttá történő kiépítése következtében 1930-ra a hazai Komárom népessége megduplázódott (5963 fő lett), a csehszlovákiaié viszont csak néhány száz fővel növekedett, majd 1938–44 között a két város ismét eggyé vált – 30 ezres középvárosként. Ma a szlovákiai Révkomárom 34 ezer fős, a hazai Komárom pedig 20 ezer fős járasszékhely, és egyik város területe sem ugyanaz, mint 1920-ban.

Élég furcsa helyzetet eredményezett, hogy bár a várost évszázadokon át Révkomáromként is emlegették, a 20. század elejére az északi és déli részt inkább Öregkomárom és Újkomárom néven különböztették meg. Mivel a komáromi rév a déli részen volt, a mind gyakrabban használt Révkomárom megnevezés egy ideig azonosítási problémákat okozott.

SÁTORALJÁÚJHELY

A sátoraljaújhelyi vasútállomás környékét (hivatalosan Karlatanya külterületet 113 fővel) – a kárpátaljai vasúti összeköttetés biztosítása céljából – hosszas vita után elcsatolták, s ezen a területen új község alakult Csehszlovákiában: Szlovákújhely (Slovenské Nové Mesto). A település lakosságszáma már 500 fő felett volt, amikor 1938–44 között átmenetileg ismét visszakerült az anyavároshoz. Ezt azért fontos megemlíteni, mert az 1938–41 közötti területvisszacsatolásokról a kettévágtott településekhez – a közhiedelemmel ellentétben – alig nyúltak, általában különálló települések maradtak Sátoraljaújhely és Komárom kivételével, amelyeknél újraegyesítés történt.

SZABADKA

A város történetéből az első világháború utáni időszakot érdemes egy kicsit közelebről megnézni, mert nagyon tanulságos: a határ által megcsonkított települések szinte minden visszassága megfigyelhető Szabadka esetében.

A szerb csapatok 1918 végén a padovai fegyverszünetet megszegve megszállták a Baja–Szeged vonaltól délre fekvő területeket. A trianoni békeszerződés eredeti határozatával szemben a szerbek több javaslatot is tettek a magyar kormánynak, hogy bizonyos területeket „közvetlen megegyezés útján” engedjenek át, mert ragaszkodtak Szabadka egészéhez. Kérték továbbá Sárók, Katymár községeket, cserébe Horgos község egy részét és Bácsmadaras általuk megszállt részét ürítették volna ki.

A szerb követelések kivédésére a magyar hatóságok egy ügyes huszárvágással 1922. március 21-én Tompa és Csikéria néven az akkor már magyar megszállás alatti két tanyacsoport (pusztát) önálló nagyközséggé nyilvánították. Erre hivatkozva legalább ezeket a területeket sikerült Magyarországra számára megmenteni és ezt a határrendező bizottsággal elfogadtatni. Bizonyítékul megmutatták nekik a községi jegyzői hivatalokat, ahol hamarjában odaszállított hivatalnokok szorgalmas munkát végeztek a nem létező képviselő-testületek megbízásából, mivel azokat csak 1924-ben alakították meg – ekkor vált ki Tompából Kelebia. ♦

A szerző társadalomkutató, térképész

